

Türkiye Florası

Anemone blanda Schott et Kotschy (Anemon, yoğurtçiçeği) Ranunculaceae / Düğünçiçeğiller

Yumruları doğadan sökülerek yurt dışına ihraç edilen güzel çiçekli bitkilerimizden birisidir. Yurt dışına "Anemon" adı ile gönderilir. Toros Dağları'nda daha çok "yoğurtçiçeği" adı ile bilinir.

Bitki çok yıllık, cizimsu yumrulu, otsu, 7-25 cm boyundadır. Dip yaprakları saplı, ayası üç parçalı; parçaları loblu, üst yüzü tüylü, alt yüzü çıplaktır. Üst yapraklar sapsız veya kısa saplı, alt yapraklara benzer, çiçeğin hemen altında bir grup (involokrum) oluşturlar. Aynı yumrudan birden fazla gövde meydana gelir. Çiçekler her gövdenin tepesinde tektir. Çiçek rengi mavimsi-

mor, pembe veya beyaz olup çiçek yaprakları 12-25 adet, 14-25 mm boyundadır. Meyve çok sayıda, aken tipinde, tüylüdür. Çiçeklenme zamanı mart-nisan aylarıdır.

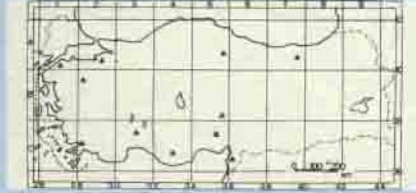
Bitki 200-2600 m'ler arası yüksekliklerde, güneşli veya yarı gölgeli kayalık yamaçlar, orman açıklıkları veya meşelikler arasında yetişir. Çiçek renkleri yetiştirme ortamlarının toprak yapısı ve ışık alma durumuna göre değişir.

Yurdumuzda, Güneydoğu Anadolu Bölgesi dışında yaygındır. Özellikle Toros Dağları'nda ve Doğu Karadeniz Bölgesi dağlarında bol bulunur. Türkiye dışında Balkanlar, Kafkasya, Lübnan, Suriye ve Yunanistan'da yaygın gösterir.

Anemone cinsinin ülkemizde 7 türü yetişir. Bunların hepsi de güzel çiçekli bitkilerdir. Ancak bunlardan sadece *A. blanda*'nın yumruları süs bitkisi amacıyla ihraç edilir. Bu tür yurdumuzda Güneydoğu Anadolu Bölgesi hariç geniş bir yayılışa sahiptir. Fakat yetiştirme alanlarında bitkiler genel olarak seyrek halde bulunurlar. Ancak Toroslar'daki habitatlarında biraz daha yoğun bulunur ve buralarda yumrular da daha iri olmaktadır. Bu nedenle ihraç edilmek amacıyla yapılan yumru toplaması bu bölgeden, özellikle Beyşehir,

Akseki, Gündoğmuş, Manavgat ve Alanya yaylalarından yapılmaktadır. Yumru sökümü mayıs ayı sonunda ve haziran başlarında yapılır.

Bitkinin ihracatı, yıllara göre değişiklikler gösterir. 1978 yılına kadar yılda ortalama 1-2 milyon adet yumru satılmıştır. Fakat 1979 yılından sonra hızla bir artış göstererek bu rakam 10 milyon adede kadar ulaşmıştır. 1990 yılından sonra bitkinin ihracatı bir miktar düşmüş olmasına rağmen halen 7.5 milyon adet düzeyinde devam etmektedir. Yumrular daha çok 1500-2500 m'ler arasındaki yüksekliklerde, yani Toros Dağlarının yayla kesimlerinden toplanmaktadır. Bitki mart-nisan aylarında çiçek açtıktan bir süre sonra toprak üstü kısmı sararıp kurur ve böylece diğer bitkiler tarafından örtülerek gizlenir. Bu özelliği onun aşırı sökümden korunmasına yardımcı olur. Ayrıca Toroslar dışındaki bölgelerde bitkinin yumruları daha ufak olduğu için toplama yapılmaz. Bu durumlar bitkinin neslinin korunmasında çok yardımcı olur. Nitekim yapılan araştırmalar bugün için bu türün doğal popülasyonlarında bir tahribatın bulun-

madığını göstermektedir. Fakat bugünkü miktarların üzerindeki dış satımlarda zarar görebileceği düşünüldüğünde T. Ekim ve ark. (1989) tarafından hazırlanan "Red Data Book (Türkiye'nin Tehlike Altındaki Nadir ve Endemik Bitkileri)" tabanlı bitki "zarar görebilir (Vulnerable)" sınıfına konmuştur. Ayrıca bitkinin, ihracatı izne bağlıdır.

Lilium candidum L. (Akzambak) Liliaceae / Zambakgiller

Doğal yayılış alanı Güneybatı Anadolu Bölgemiz olan yurdumuzun beyaz çiçekli tek zambak türüdür. Kokulu, gösterişli ve güzel çiçekleri ile sevilen bir süs bitkisidir. Bu amaçla üretilir ve soğanları yurt dışına ihraç edilir. Yurdumuzda "beyaz zambak, kokulu zambak, mis-zambak" gibi isimlerle de bilinen bu bitki yurt dışında "Madonna Lily (Meryemana zambakı)" olarak bilinmektedir.

Bitki soğanlı, soğan 3-5 cm çapında, etli yaprakları kolayca ayrılır. Gövde 50-150 cm boyunda, hafif pembe renklidir. Yapraklar sık ve sarmal dizilişli; dip yaprakları rozet şeklinde olup, sonbaharda gelişir ve çiçeklenme zamanı kurur. Üst yapraklar ise ilkbaharda gövde ile birlikte gelişir. Çiçekler gövdenin tepesinde, 2-12 adet, huni şeklinde, beyaz renkli, güzel kokuludur. Tepaller 5,5-6,5 cm boyunda, 0,5-1,5 cm eninde, uçları geriye kıvrıktır. Stamenler 6 adet; filamentler 4,5-5 cm; anterler sarı renkli, 9-11 mm; stülüs 3,5-6 mm'dir. Çiçek açma zamanı mayıs ayıdır.

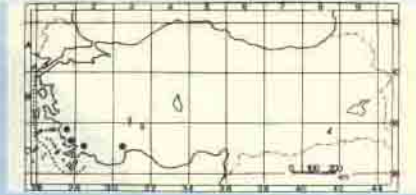
Bu bitki, sahilden 1300 m'ye kadar olan yüksekliklerde kumtaşı ve konglomera üzerindeki makülükler ile kayalık yamaçlardaki yaprak dökün orman ağaçları altında yetişir.

Yurdumuzda Güneybatı Anadolu'da Aydın, Muğla ve Antalya illeri çevrelerinde yaygın gösterir. Yurdumuz dışında adalar, Yunanistan, Lübnan ve Filistin'de bulunur. Doğu Akdeniz Bitki-

coğrafyası Bölgesi elementidir.

Yurdumuzda *Lilium* (zambak) cinsinin 6 türü doğal olarak yetişir. Bunların 5 tanesi sarı veya pembe çiçekli olup Kuzey Anadolu Bölgesi'nde yetişirler. *Lilium candidum* ise beyaz çiçekli bir tür olup Güneybatı Anadolu'da yetişmektedir. Bu türün çiçeklerinin gösterişli ve hoş kokulu olması nedeniyle süs bitkisi olarak yaygın bir kullanımı vardır. Bu amaçla soğanları yurt dışına da ihraç edilmektedir. Birçok ülkede ve yurdumuzda bitki park ve bahçelerde yetiştirilmektedir. Eskiden beri özellikle Orta Avrupa ülkelerinde manastır ve kilise bahçelerinde süs olarak yetiştirilir. Çünkü çiçeklerinin saf beyazlığı ve hoş kokulu oluşu Meryemana'nın sâtiyetinin bir sembolü olarak kabul edilir. Bu inancın bitkinin önemini, aranan ve sevilen bir süs bitkisi olma özelliğini daha da artırmıştır. Nitekim bitkinin 1930'lu yıllardan beri Batı Anadolu'da Ödemiş ve Nazilli çevrelerinden toplanarak Avrupa'ya satıldığına dair bilgiler mevcuttur.

Uzun yıllar doğadan sökülerek sahlan bu bitkinin soğanları son yıllarda başarılı bir şekilde üretilmeye başlanmıştır. Esasen yetiştirme alanları sınırlıdır ve bu alanlarda da pek bol bulunmaz. Ancak soğan yaprakları ve gövde üzerinde oluşturulan küçük soğanların dikimi

ile kolayca üretilmektedir. Yabani çiçek soğanları içinde üretimi en iyi ve en kolay yapılabilen bitkidir. Bugün doğadan sökümlü tamamen yasaktır. İhraç edilen soğanlar daha çok Marmara Bölgesi, Trakya ve Batı Anadolu'daki bazı üretim alanlarından sahlanmaktadır.

Anemone coronaria L. (Dağlâlesi)

Ranunculaceae / Dügünçiçeğigiller

Baharın başlarında, diğer birçok bitkiden daha önce değişik renklerde ve gösterişli çiçekler açarak Batı ve Güney Anadolu sahil yamaçlarını süsleyen bir bitkidir. İhraç edilmez, fakat süs bitkisi olarak yurt içi tüketimde yaygın bir kullanımı vardır.

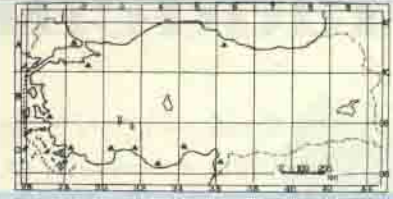
Boyu 10-30 cm, toprak altı kısımları rizomlu yumruğu, otsu ve çok yıllık bir bitkidir. Dip yaprakları saplı, çok sayıda ince parçalı; üst yaprakları sapsız ve dilimlidir. Çiçekler gövdelerin tepesinde ve tek tek bulunur. Aynı yumrudan birden fazla gövde meydana gelebilir. Çiçek örtü yaprakları 5-6 adet, 1,5-3 cm uzunlukta, kırmızı, pembe, beyaz veya leylük rengindedir. Erkek ve dişi organlar çok sayıdadır. Meyve aken tipinde ve çok sayıda, üzerleri sık ince tüylerle kaplıdır. Bitki şubat-nisan ayları arasında çiçek açar.

Bu tür, bazı sistematikçiler tarafından çiçek renklerine göre farklı varyetelere ayrılır. Örneğin,

kırmızı çiçekli formlar var. cocinea, pembe çiçekli var. rosea, leylük renkli olanlar var. cyanea, beyaz çiçekli var. alba olarak isimlendirirler.

Bitki Batı ve Güney Anadolu bölgelerimizde yayılış gösterir. Genellikle deniz seviyesinden 200-300 m'lere, bazen 900 m'lere kadar çıkabilir. Bu alanlarda çalılık yerler, yamaçlar ve çayırılık alanlarda daha çok rastlanılır. Yurdumuz dışında Akdeniz çevresi ülkelerin sahil bölgelerinde de yayılış gösterir. Bu tür, Akdeniz Bitkicografyası Bölgesi elementidir.

Bitki bahar aylarında çiçekli iken yumruğu olarak sökülür ve süs bitkisi olarak iç piyasada, daha çok semt pazarlarında satılır. Kültüre alınan formları da vardır ve bunlar daha iri çiçekli ve daha uzun saplı olduklarından kesme çiçek

olarak da değerlendirilir; örneğin: Antalya'da seralarda yetiştirilmektedir.

Bu bitkinin süs amacıyla, yumrukları ile birlikte sökülmesi nedeniyle doğal popülasyonları baskı altındadır. Ayrıca bunlar sahil bölgelerinde yayılış göstermeleri nedeniyle de turizm olayından olumsuz yönde etkilenmektedir. Bu nedenlerle T. Ekim ve Ark. (1989) tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Tehlike Altındaki Nadir ve Endemik Bitkileri" isimli kitapta bu bitki "zarar görülebilir (Vulnerable)" tehlike sınıfına alınmıştır.

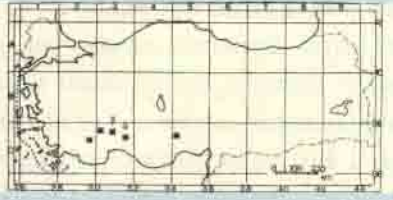
Fritillaria whittallii Baker (Terslâle)

Liliaceae / Zambakgiller

İlk örneği 1891 yılında Whittall tarafından Toros Dağları'ndan toplanmış ve 1893 yılında Baker tarafından yeni bir tür olarak bilim dünyasına tanıtılmış, güzel çiçekli ve soğanlı bir bitkidir. Türün ismi toplayıcısı olan Whittall'den gelmektedir.

Soğanı 1-2 cm çapında, basık-küresel; çok yıllık, otsu bitkidir. Boyu 15-30 cm olup yaprakları 6-7 adet, sarmal dizilişli, şeritsi-mızrak şeklinde, 8-12 x 0,6-1 cm boyutlarındadır. Çiçekler 1-2 adet, 2,5-3 cm çapında, çan şeklinde; tepaller 6 adet, 2,5-3,2 x 1-1,3 cm büyüklükte,

yeşilimsi-kahverengi, iç ve dış yüzeyleri lekeliştir. Nektar yumrukları (balozu salgı bezleri) 3 mm çapında, yuvarlak şekildedir. Stamenler 6 adet; filamentler 10 mm, ince, papillidir. Stilus 11 mm, tepesi 3 lobludur. Meyve kanatsız kapsül tipindedir. Çiçek açma zamanı nisan-haziran ayları arasındadır. Bitki

1500-2000 m'ler arası yüksekliklerde taşlı yamaçlar ve sedir ormanları açıklıklarında yetişir.

Yurdumuza özgü (endemik) bir türdür. Güneybatı Anadolu'da Antalya ve Isparta çevrelerindeki dağlık alanlarda yayılış gösterir. Doğu Akdeniz Bitkicografyası Bölgesi elementidir.

Güzel çiçekleri ile süs bitkisi olarak kullanılacak zarif ve dikkat çekici bir türdür. Henüz böyle bir kullanımı yoktur; fakat soğanları yabancı çiçek soğanı toplayıcıları tarafından az da olsa toplanmakta ve örnek olarak yurt dışına gönderilmektedir. Henüz bir koruma önemi olmayan bu bitkinin mutlaka korunması gerekir.

Fritillaria aurea Schott (Ağlayangelin)

Liliaceae / Zambakgiller

İlk örnekleri 1836 yılında Mersin çevresindeki dağlardan Kotschy tarafından toplanmış, bilim dünyasına ise Schott tarafından 1854 yılında tanıtılmış sarı çiçekli güzel bir bitkidir. Türün adı çiçeklerinin sarı renkli olmasından almaktadır.

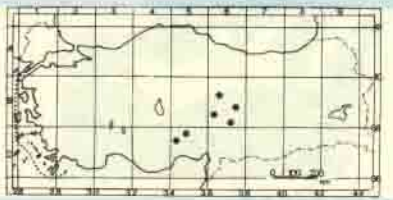
Soğanı 2 cm çapında, basık-küresel şekildedir, çok yıllık, otsu bir bitkidir. Boyu 5-15 cm. Yaprakları 5-8 adet, sarmal dizilişli, 3,5-8 cm boyunda ve 0,5-2,2 cm eninde, geniş mızrak şeklindedir. Çiçekler tek; perigon tüpü çan şeklinde olup, tepaller 6 adet, sarı renkli, üzerleri turuncu veya kırmızımsı-kahverengi lekeli; dış tepaller içtekilerden daha büyüktür. Nektar-

yumrukları 2 mm çapındadır. Stamen 6 adet; filamentler 10 mm, tüysüzdür. Stilus 8-12 mm, tepesi 3 lobludur. Meyve kanatsız kapsül tipindedir. Çiçek açma zamanı mayıs-temmuz ayları

arasındadır. Yetiştirme ortamları 1800-3000 m'ler arası, ardışık ormanları veya kuzeye bakan kalker kayalık yamaçlardır.

Yurdumuza özgü (endemik) bir türdür. Orta ve Güney Anadolu'da Sivas, Kayseri, K. Maraş, Malatya, Niğde ve Çel. çevreleri dağlık kesimlerinde yayılış gösterir. İran-Turan Bitkicografyası Bölgesi elementidir.

Bu türün herhangi bir kullanışı yoktur. Ancak sarı renkli ve güzel çiçekleri ile süs bitkisi olarak kullanılabilir. Nadir endemik bitkilerimizdendir. Geniş çan şeklindeki çiçekleri ile F. latifolia türüne benzer. F. latifolia'nın çiçekleri çikolata renginde olup yayılışı da Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi ve Kafkasyadır.

M. Koyuncu

Kaynaklar
Beytoga, T., Mathew, B., The Bulbous Plants of Turkey, Page: 76. Stanford Ltd., London, 1984.
Davis, P.H., Flora of Turkey and the East Aegean Islands, Vol. 1, 8, Edinburgh, 1965, 1984.
Ekim, T. ve ark., Türkiye'nin Tehlike Altındaki Nadir ve Endemik Bitkileri, Türkiye Tabiiyat Koruma Derneği, Yayın No: 18, Ankara, 1989.
Ekim, T. ve ark., Türkiye'nin Ekonomik Değer Taşıyan Geotilleri Üzerinde Taksonomik ve Ekolojik Araştırmalar, TÜKS, Orm. Gen. Müd. Yayın No: 669, Ankara, 1991.
Rix, M., Phillips, R., The Bulb Book, Pan Books Ltd., London, 1983.

